

ture, Tršarova poslednja dostignuća koja u Sloveniji otvaraju jedno sa svim novo područje, treba vrednovati u okviru široke ornamentalne strukture, gde geometrijsko-linearni ansamblji žive u skladnoj simbiozi sa organsko plastičnim; prekrivanjem i prilagođavanjem stvaraju te poglavito simetrične kompozicije, simetričnu prostornu ritmiku koja sada, uz više ne samo pasivno (toliko je naime propuštanje svetlosti omogućilo pleksi-staklo), već istovremeno i aktivno uključenim svetlosnim

elementom, omogućava iluziju prostora.

Materijal — obojeno pleksi-staklo i neon takođe su sadržajni nosioci savremenog potrošačkog sveta. Međutim, njihova stroga predviđena i proračunata upotreba u Tršarevim objektima, negira samo takvu dimenziju, te možemo reći da je doživela stvarnu idejnu inverziju, da njena struktura deluje plemenito, toplo, slikovito — kao nove vizionarske likovne realizacije našeg današnjeg i dolazećeg trenutka.

Murska Sobota

Prvi jugoslovenski bijenale sitne plastike

Stane Bernik

Među brojnim likovnim manifestacijama u Sloveniji i Jugoslaviji, najmlada među njima — Prvi jugoslovenski bijenale sitne plastike — nastala u „kulturnom zapećku“ zauzima sasvim posebno mesto. Murska Sobota je još periodičnom priredbom Pannonia, upozorila na svoje ambicije koje prevazilaze lokalne okvire, sastavljujući listu međunarodnih učesnika, doduše ograničavajući se na bliže pokrajine susednih država Mađarske i Austrije, zbog čega je i najčešća karakteristika tih u datom trenutku likovnih suočenja, bolećiva popustljivost i blagost kriterijuma, koji opterećeni uskogrudošću kao odrazom zatvorenosti popuštaju pred „lokalnim“ interesima. Murska Sobota je takođe upozorila na sebe i tim, što se otuda retrugovala nekolica mladih slikara i grafičara, koji se sve vidnije potvrđuju kao značajni predstavnici stvarački najaktivnije skupine mlađe slovenačke likovne generacije. Doduše, ovo središte Prekomurja još nije doseglo takve srazmere koje bi omogućile da se ti nadareni umetnici upravo tu okupe u većem broju gde bi svoje stvaranje potvrdili i u kreativnom smislu. Ipak su manifestacije koje pominjemo, a i ostala izložbena likovna delatnost koja je poslednjih godina naglo porasla, raznolikost i bogatstvo pravaca, pokazatelji su koji govore u prilog stvaračkih dimenzija, koje će svakako doneti vidno pomeranje.

Prvi bijenale sitne plastike podstiče nas da se takođe osvrnemo i na druge slične likovne manifestacije u nas. Pre svega, zbog toga što njihova brojnost iziskuje kritičko preispitivanje iz ugla podstrekivanja umetničkog stvaranja s jedne strane, i popularisanja likovne umetnosti i produbljivanja njenog konteksta u dodiru sa najširom javnošću, s druge. Veliki broj sličnih manifestacija, pomenimo samo najznačajnije, u svetu već priznate: riječki bijenale izvornog crteža, zatim jugoslovenske izložbe, kao što je to beogradski trijenalni čija je sudbina, usput rečeno, sasvim neizvesna, zagrebački pregled grafike i crteža, bitoljska izložba grafike itd. nagoni nas da pomno razmislimo o njihovoj vrednosti i dometu. Ovih nekoliko pomenutih izložbi ukazuju na odsutnost dogovaranja, što je očigledna posledica programske podvojenosti i multiplicitanosti. Pažljivi uvid bi se takođe pokazao da je i njihov nivo veoma šarolik. Za mnoge izložbe karakteristična je odsutnost vodećih jugoslovenskih umetnika, što govori u prilog tvrdnji da su takve manifestacije hipertrofirani odblesak likovne varijante poznate jugoslovenske „festivalomanije“. U takvoj situaciji Prvi jugoslovenski bijenale sitne plastike u Murskoj Soboti, nastaje kao promišljen čin kojim organizatori potvrđuju svoju odluku zasnovanu na treznom razmišljanju o potrebi i svrsi tog početka. Činjenica je takođe, da je kiparstvo skoro sasvim „deficitarno“ umetničko područje u nas. Kipari se sa svojim delima uglavnom pojavljuju na zajedničkim izložbama — samostalni nastupi su doskora bili retki u likovnim salonima i programima naših galerija. O radu kipara saznanjemo nešto više samo u vreme malobrojnih i retkih spomeničnih takmičenja, koji zbog svoje ograničenosti omogućavaju učešće samo neznatnom broju umetnika. Sve to potkrepljuje tvrdnju o „zanemarenosti“ ove umetničke vrste. Iako se ova konstatacija odnosi na Sloveniju, ona takođe važi i za celu zemlju, iako deluje ne malo broj kipara koji svojim delima dosežu u sam vrh jugoslovenskog likovnog stvaračstva i zajedno sa drugim likovnim umetnicima značajno doprinose međunarodnoj afirmaciji. To saznanje su koristili i organizatori, kao kamen temeljac pokušaju da prezentiraju izuzetnu priredbu koja će konačno ispuniti postojeću prazninu i omogućiti kvalitetno iscrpnu i neposrednu preglednost kiparskih dostignuća u Jugoslaviji.

Izbor sitne plastike, kao programski okvir ove izložbe, čini se značajnim iz više razloga. Najznačajnije je to što je izlaganje sitne plastike

možda najprilagodljivije galerijskom konceptu postavke; s tim što je prvenstveno omogućen neposredni kontakt sa delima koja su već po svojoj prirodi kamerno sazdana, a zbog čega i ne zahtevaju posebnu prezentaciju, izuzev skladno obojenog prostora unutar koga je jako diferenciran pristup koji naglašava specifičnost svakog eksponata s obzrom na osobenost, izraz, veličinu, materijal i sl. Drugi, ništa manje značajan razlog je posebna uloga sitne plastike, koja najčešće ima funkciju osnovne skice, te je upravo radi toga najdragoceniji dokument stvaračkog procesa, kazujući o elementarnom stvaračkom postupku koji je na tom stupnju neobremenjen nizom najrazličitijih realizatorskih „zamki“ koje se javljaju u završenom i dopunjenoj delu. Ova „iskrenost“ sitne plastike naglašava da se conceptualna strana takođe uvažava kao utvrđena studija, uradeni nacrt, koji zahteva stvarno učešće publike u dogradnji postavljene plastične ideje date u vremenu kada se savremeni plastični izraz još više služi iskustvom drugih likovnih područja, ostvarujući time pravu mogućnost za nove spojeve (slučajnost ili programirana sredenost kinetičkih i opartističkih sadržaja likovnog izraza), a ne manje je značajna i sama edukativna strana.

Organizatori su se zapravo oslanjali na već postojeću domaću tradiciju koja se kroz grnčarstvo izražavala oblikovnim jezikom sitne plastike. Tu tradiciju kraja i oslanjanje na nju, označio je Bassin u izložbenom katalogu, koji je takođe bio jedan od pokretača i stručni realizator ove manifestacije u Murskoj Soboti, kao „uslovjenost, dobro prirodno zalede, za predstavljanje tog savremenog fenomena, kao što je sitna plastika upravo kip, skulptura malih enterijerskih dimenzija, u čijem se razvoju jasno ogledaju svi stupnjevi koje je do današnjeg dana doživeo jezik plastike: od klasičnog, bronzanog ili kamenog kipa preko skulptura — objekta oživljjenog uz tehničku pomoć, gde je momenat igre veoma važan, do najnovijeg, doduše samo jednog od mnogih ishodišta, zatim savremene ukrasne funkcije koju ima minijatura plastika, do nakita koji je nastao u današnjem času“. Kolikogod da te reči označavaju programsku ideju organizatora, one takođe postavljaju i pitanje graničnih meda u savremenom plastičnom izrazu. Organizatori su izabrali put koji je danas neodložan imperativ, budući da tradicionalna opredeljenost već davno ne znači i čvrst postulat za kipare, te ako smo se juče pitali o prirodi kinetičkih i luminističkih dela, zašto danas ne bismo upoznali granice svih tih plastičnih dostignuća koja vizueliziraju u sebi sažet likovni organizam i zbog svoje izražajnosti postaju vesnik moderne likovne umetnosti. Razumljivo je da se povodom toga neprestano postavljaju pitanja o odnosu između upotrebe i čisto umetničke dimenzije: dilema nije nova, savremeni dizajn je već više puta dokazao da kreativno preraста u sferu kiparskog Izraza, premda uz to prvenstveno ispunjava utilitarne zadatke. Određen domet iskazan na Bijenalu u Murskoj Soboti još ne dokazuje uvedljivo tu tvrdnju, ali ipak pobuđuje uverenje o neopterećenom odnosu prema kiparstvu, što je u svakom slučaju veoma pozitivno.

Sadržajni profil Prvog bijenala sitne plastike je zanimljiv iz dva razloga. Pre svega, što govori o autoritetu i stručnosti organizatora koji su se obratili neposredno autorima, a zatim što je odziv umetnika potvrdio aktuelnost i vrednost inicijative organizatora. Ako ocenjujemo rezultat ova dva zahvata, dobijećemo pozitivan odgovor kroz sledeći podatok: izložena su dela najuglednijih i najznačajnijih jugoslovenskih kipara, dok je sama izložba otvorila šaroliku panoramu savremenog kiparskog snovanja — „od interpretativnih klasičnih do autonomnih („objektivnih“) (Bassin) oblasti“, a i brojni odziv umetnika sastavni je deo datog podatka — od 60 pozvanih po dva svoja dela poslalo je 59 autora (Ko-

sta Angeli Radovani, Velizar Bahorić, Vojin Bakić, Stojan Batić, Ana Bešić, Kosta Bogdanović, Janez Boljka, Petar Hadži Boškov, Dragica Čadež-Lapajne, Petar Černe, Vasilije Ćetković, Tone Demšar, Blaž Despenić, Juraj Dobrović, Dušan Džamonja, Mladen Galić, Agim Gavdarbasha, Nandor Glid, Arfan Hozić, Drago Hrvacki, Aleksandar Ivanoski, Olga Jančić, Olga Jevrić, Mira Jurišić, Zdenko Kalin, Tomislav Kauzlarić, Oskar Kogoj, Ivan Kožarić, Jovan Kratohvil, Momčilo Krković, Tone Lapajne, Zvonko Lončarić, Stevan Luketić, Stevan Manevski, Nebojša Mitrić, Milija Nešić, Koloman Novak, Ratko Petrić, Jože Pohlen, Boštjan Putrih, Slavoljub Radojičić, Vjenceslav Richter, France Rotar, Branko Ružić, Aleksandar Srnec, Vojin Stojić, Ljerka Šibenik, Miroslav Šutej, Slavko Tihec, Drago Tršar, Dušan Tršar, Vinko Tušek, Marija Ujević-Galeotić, Vasil Vasilev, Ana Viđen, Venija Vučinić-Turinski, Momo Vuković, Šime Vulas i Vlasta Zorko-Tihec). Poznavaočima će već i sama ova imena nedvosmisleno potvrditi vrednost datog podatka. Pa ipak, možda baš zato treba reći da bi za ubuduće trebalo šire otvoriti dveri, jer se čini da bi se tako otvorenim „konkursom“ zagarantovalo učešće onih kvalitetnih likovnih stvaralača, koji bi možda ostali po strani i nezapaženi zbog nedovoljnog protoka informacija.

Dodela glavnih nagrada, prva Slavku Tihecu, a druga Aleksandru Srnecu, naglašava veliki značaj stvaralačkog rada ove dvojice neprekidnih tračača, koji u našoj sredini važe za prevashodno autorske, dinamične snovače. Ako je žiri u kome su bili Bassin, Denegri, Bek i Vižintin, kao prvi članovi sekretarijata, koji su o tome svakako razmislili i o

budućem liku ove manifestacije, želeli da tim priznanjima pokažu odlučnost da Bijenale istraje na zacrtanom putu stičući autoritet najprodorasnijih smerova jugoslovenskog kiparskog stvaranja, uspeli su to u potpunosti i valjano. Tako treba razumeti i treću nagradu datu skulptoru Oskaru Kogoju, čiji je kiparski način izražavanja već nekoliko puta bio zapažen, kao otvaranje ka onoj programskoj dimenziji bijenala koju tekući treba osvojiti i potpuniye uključiti u njegov osobeni profil. Prostor u kome je izložba postavljena (izloženi paviljon arh. Novaka) iako gradnjom nije bio predviđen za izlaganje plastike, omogućio je organizatorima izložbe (Kogoj, Danč) da ostvare maštovitu postavku u kojoj su figure, na visinskoj diferencijaciji transparentnih plastičnih postavki, sjednjene u skladnu likovnu celinu, zaživele svoj puni plastični život. O temeljitoj organizatoru takođe govori i stvaranje za jedinstvenu dispoziciju grafičke grade kao što je iscrpni katalog (L. Logar, Apollonio, Bassin).

Od brojnih pokušaja u Sloveniji, da u netradicionalnim likovnim središtima podstaknemo velike likovne manifestacije, bilo međunarodnog, jugoslovenskog ili samo slovenačkog opsega. Prvi bijenale sitne plastike u Murskoj Soboti uverava nas da je moguće postići značajne rezultate uz temeljitu organizacionu i stručnu pripremu. Slučajnim i prevelikim ambicijama ostaju samo trošne fasade, koje ni slavna umetnička imena i ugledni pokrovitelji ne mogu opravdati u njihovoj sadržajnoj nedorečenosti.

Samo Kovač, Momo Vuković, Franc Curk

Aleksander Bassin

Trojica umetnika — slikari Kovač i Curk i skulptor Vuković, u svom prvom zajedničkom izlaganju u paviljonu arh. Novaka u Murskoj Soboti, pokazali su zanimljivu aktivnost koju bi bilo vredno nastaviti i ubuduće. Slikarstvo Sama Kovača utemeljuje izrazito prostorne dimenzije. To nije gola konstrukcijska shema — jer negira još topla, ne samo na optičkim utiscima sazdanu skalu boja — već, pre svega, razmišljanje da treba, ili da je moguće, usred vizuelne otkriti i novu smisalanu strukturu. Strukturu koja je oplemenjena konkretnim, ličnim znamenjem, tako reći figurativnom iluzionističkom dimenzijom. U toj dvojnosti je i stvaralačka draž Kovačevog realizma.

Uz Vukovićeve skulpture u bronzi, drvetu i poliesteru, treba imati u vidu činjenicu da mrtva priroda u skulptorskem izrazu, praktično kroz istoriju, nije imala neku značajniju ulogu u smislu ispodne-izražajne vrednosti. Tek delimično futurizam i dadaizam, pre svega popart, otvorili su skulptorskim formama nove mogućnosti. Vukovićevi razbacani ili prerezani plodovi, jezgra u natprirodnoj veličini, upozoravaju s jedne strane na jedinstvenu strukturu organskog izvora, a sa druge na predimenzioniranost u dva pravca: na skulptorovo još u mladosti neutoljenu želju za spoznajem i otkrivanjem čina organskog sveta u njegovoj evo-

lucijskoj strukturi, i na novu transpozicijsku dimenziju koju posredno povećava u optičkom podražavanju radi unutarnje strukture, zatim — izabrana, u suštini neprirodna boja: ukratko, uzdignuće ploda na pijeskal dol koji su izgradili kipare istraživački duh i moderna potrošačka konstelacija, koja je u popartu našla konačno priznanje.

Vukovićeve skulpture treba sagledati kroz obe ove strane, a ipak bez prisustva kompromisa, dakle, u potpuno pozitivnom smislu, kao uzo- ran, savremeni skulptorski jezik.

Mrtve prirode Franca Cureka operišu — izuzev u izuzetnim primerima — konstantnim objektima ovog žanra, a ipak nagoveštavaju posebne prostorske interpretacije. Rascepljeni, razriveni prostori, koji nastaju od ormančića sa teglama, čije senke, još po tradiciji maštovito neosporne vrednosti, igraju u Curkovim slikama značajnu opredeljujuću ulogu. Realizam u tim delima vezali bismo za neposrednu i onu psihološku prisutnost svakodnevnih predmeta — što ispunjava ili opterećuje našu svakodnevnicu, prouzrokujući napetost današnjeg zahuktalog trena. Curk pokušava da te predmete obradi u njihovom celovitom opusu, a da ujedno odredi i funkciju u novom smislu — u smislu prostorno anominrog moderatorija.

Ladislav Danč, Štefan Hauko, Franc Mesarič, Lojze Logar

Aleksander Bassin

Murska Soba kao likovni centar u severnoistočnoj Sloveniji polako dobija neophodne dimenzije: pasivnu, koja se manifestuje u oblikovanju celovitog izložbenog programa za celu zemlju, i aktivnu, omogućujući upoznavanje sa prekomurskim likovnim stvaraocima predstavljajući ih sredini iz koje su potekli. Među njima treba upozoriti na četvoricu, od kojih Štefan Hauko sada radi u Ljubljani, ali se kao izlagač uvek pridružuje ostaloj trojici Danču, Mesariču i Logaru. U tom sastavu je grupa izlagala u koparskoj galeriji Loža.

Za slikarstvo i grafiku sve četvorice značajan je pečat ekspresionističke, meduratne i posleratne tradicije, a ne treba potceniti ni izražajni moment koji razotkriva sluh za savremene događaje u svetu, za nove figuralne težnje, od poparta, preko angažovane i umerenije, do introvertirane nove figuracije.

Slikarstvo Ladislava Danča po godinama je najstarije. Vizija sveta koju

je sagledao u svom delu, izranja iz praiskonskog predela, sred koje otvara uvek nove, sada još više no ranije, bojom naglašene mogućnosti da premosti prostorne mase, on ih reducira i stvara nove, ornamentalno zamišljene dimenzije.

Ostala trojica slikara su izrazitiji predstavnici ekspresivne figuracije, te se čini da se trude da održe strujanja koja se vežu za savremena figurativna ishodišta uz izrazito autorski potez. Hauko je u tom pogledu sva-kako najdosledniji, te u tom pravcu i razvija svoju figuru nosioca tragično-vizionske ispovesti. Franc Mesarič je sasvim prešao na obradu pojava kockastih i lebdćih tela sa vizionski simboličnim značenjem. To je istovremeno polazna tačka kako za monohromnu, tako i za najnoviju kolorističku obradu, a čini se i za analitičku registraciju stanja, jer su boje nosilac psihofizičke napetosti, prostorne osetljivosti koja ima kratak trag u istorijskom iluzionizmu. U novoj ornamentici se čini za-